

УДК 006.015:631.526.3:635.21(477)

В.І. Войцехівський

к.с.-г.н.

Г.Я. Слободяник

к.с.-г.н.

А.А. Топоровська

магістр

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Рецензент – член редколегії «Вісник ЖНАЕУ» д.с.-г.н. Положенець В.М.

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ СОРТІВ КАРТОПЛІ СЕРЕДНЬОРАННЬОЇ ГРУПИ СТИГЛОСТІ НА УКРАЇНІ

Проведено господарсько-біологічну оцінку бульб картоплі у сортів середньоранньої групи стиглості, які вирощуються в Україні. Виявлено пряму залежність між вмістом крохмалю та смаковими якістьми бульб картоплі ($r = 0,74 \pm 0,12$). На основі оцінки за комплексом господарськоцінних ознак виділено наступні сорти: Добрович, Обрій, Світанок ківський, Фантазія, які придатні для використання, споживання, зберігання та переробки.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень

Картопля – одна з найбільш поширених сільськогосподарських культур в Україні. Високий рівень її споживання пов'язаний як з добрими смаковими якістьми та поживними властивостями, так із широким використанням картоплі у переробній промисловості для різних цільових призначень (харчових та технічних). Україна за виробництвом бульб картоплі посідає четверте місце у світі та поступається лише Китаю, Росії та Індії, а потреби населення та промисловості постійно зростають [1, 5].

В той же час для одержання високого врожаю бульб доцільно відбирати високопродуктивні, стійкі до хвороб, шкідників та з високими і стабільними показниками хімічного складу районовані (зареєстровані) сорти. Нині на Україні зареєстровано понад 160 сортів бульб картоплі різних груп стиглості. Попре велику кількість сортів, які проходять сортовипробування на сортодільницях, існує об'єктивна потреба здійснювати експертну оцінку за комплексом критеріїв (господарські, товарознавчі та технологічні показники тощо). В той же час вітчизняні та закордонні сорти, введені до реєстру сортів України, не завжди задовольняють виробника та споживача своїми господарськими та смаковими характеристиками. Особливої уваги заслуговують сорти середньоранньої групи стиглості, тому що рання картопля вже відходить, а необхідність у забезпеченні потреб населення та промисловості, особливо великих міст, в період серпень–вересень є актуальною [2, 5].

Метою досліджень було проаналізувати сучасний стан, перспективи виробництва та провести комплексну господарську оцінку поширених сортів бульб картоплі середньоранньої групи стиглості, які вирощуються в Україні, рекомендувати для вирощування найбільш перспективні у ВП НУБіП України.

Методика досліджень

Дослідження проводили на кафедрі технології зберігання та переробки продукції рослинництва ім. проф. Б.В. Лесика НУБіП України та Інституту картоплярства НААН України. При оцінці якості бульб картоплі середньоранньої групи стиглості враховувалися наступні господарські показники: урожайність на 40–45 день після сходів; урожайність на кінець вегетації; стійкість до хвороб, шкідників; середній вміст крохмалю в бульбах; смакові якості [3, 4]. Оцінювали бульби наступних сортів: Світанок київський, Фантазія, Поляна, Обрій, Малинська біла, Доброчин, Забава, Дара, Водограй. Відбір найбільш цінних зразків картоплі проводили шляхом ранжування показників та сумуванням отриманих умовних номерів (балів) для кожного сортозразка.

Результати досліджень

Загальна площа під картоплею в Україні за останні 20 років в середньому складає – 1480,7 тис. га. Найменша площа під картоплею була у 2008 році – на 15 % менше за 2000 рік. В цілому слід підкреслити, що загальна площа поступово зменшується. Валовий збір бульб картоплі в середньому за 2000–2010 роки складає приблизно 18,5 млн. т з урожайністю – 126,4 ц/га. З таблиці 1 видно, що за останні 20 років не спостерігалось значних коливань площ під картоплею, найбільша площа була у 2000 році – 1,631 млн. га. За останні 10 років валовий збір істотно не змінювався.

Не дивлячись на обсяги виробництва, Україна майже не експортує картоплі, хоча потенціал культури за даних кліматичних умовах досить високий, однак значна частина врожаю втрачається під впливом різних чинників, зокрема погодних умов, екстенсивних сортів, пошкоджень шкідниками і хворобами, невчасного і неправильного збирання та зберігання. Це, в основному, пов'язано з відсутністю коштів на належний захист, спеціалізованих сховищ для ефективної післязбиральної доробки та зберігання бульб.

До Державного реєстру сортів рослин щороку заносять більше 50 % сортів картоплю української селекції. Вагоме місце серед усього різноманіття відведено сортом середньоранньої групи стиглості. Аналізуючи дані за урожайністю бульб картоплі різних груп стиглості, можна зробити висновок, що картопля середньоранньої групи за врожайністю не поступається іншим, в тому числі й середньо- та пізньостиглим сортам.

Таблиця 1. Стан виробництва бульб картоплі на Україні

Показник	Роки									
	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Урожайність, ц/га	116,8	96,2	121,6	128,4	133,2	131,4	138,7	139,3	132,1	–
Площа тис. га	1432,7	1530,6	1631,0	1515,9	1461,5	1453,3	1408,9	1411,8	1410,2	1439,0
Валовий збір тис. т	16732,4	14729,4	19838,1	19462,4	19467,1	19102,0	19545,4	19666,1	18700,0	–
Виробництво підприємствами різних форм, тис. т										
Підприємства	4793,6	618,5	276,7	239,7	275,0	388,5	436,8	517,6	–	–
Господарства населення	11938,8	14110,9	19561,4	19222,7	19192,1	18713,5	19108,6	19148,5	–	–

При аналізі стану продуктивності бульб картоплі в Україні, за інформацією авторів сортів, при належному догляді можна отримати досить високі урожаї (табл. 2). Для своєчасного забезпечення великих міст має істотне значення перший урожай бульб після 40–45 діб, оскільки ціна на таку продукції вища. Серед досліджуваних сортів ранній урожай понад 16 т/га мали сорти Забава і Водограй, а понад 13 т/га – Доброчин і Обрій. Решта сортів мають нижчу врожайність. Найвищу загальну врожайність – в кінці вегетації більше 50 т/га бульб – мають сорти Обрій та Водограй, у решти сортів цей показник вище 40 т/га. В той же час слід зазначити, що такої урожайності можна досягти лише при створенні агротехнічних та відповідності погодних умов.

При підборі сорту для промислового вирощування доцільно враховувати стійкість рослин до основних поширених шкідників та хвороб. Нами проаналізовано дані щодо цих вище параметрів наведених сортів за такими позиціями: різні біотипів раку, фітофтороз, альтернаріоз, парша звичайна, кільцева гниль, мокра гниль, бактеріальні хвороби, вірусні хвороби, стеблова нематода, колорадський жук. Серед досліджуваних сортів на першому місці Дара і Світанок київський; на другому – Доброчин і Забава. Решта сортів мають меншу кількість балів.

Один із найважливіших показників для картоплі є концентрація крохмалю у бульбах, оскільки, як показують дані низки дослідників, він тісно пов'язаний зі смаковими та технологічними властивостями бульб [5]. Серед досліджуваних зразків картоплі найбільший вміст крохмалю понад 18 % містять бульби сортів Обрій, Фантазія і Світанок київський (18–19 %), понад 14 % – Малинська біла, Забава, Дара і Доброчин (14–15,7 %), у решти сортів цей показник нижчий (табл. 2).

Таблиця 1. Господарські показники бульб картоплі середньоранньої групи стиглості

Сорт	Показник			
	урожайність на 40–45 день після сходів, т/га	урожайність на кінець вегетації ц/га	вміст крохмалю %	смакові якості, бал
Водограй	18,6	56,0	13,6	3,6
Дара	14,0	41,7	15,0	3,9
Доброчин	13,0	45,0	15,5	4,3
Забава	16,0	44,0	14,3	4,4
Малинська біла	14,5	44,0	14,0	4,3
Обрій	13,5	50,0	18,0	4,4
Поляна	12,0	47,5	13,0	3,6
Світанок київський	12,0	45,0	19,0	4,9
Фантазія	12,5	48,5	18,5	4,3
Середне	14,0	46,9	15,7	4,2

Якість бульб картоплі тісно пов'язують з органолептичними показниками, тому оцінюють у свіжому (зовнішній вигляд, запах) та вареному (смак, аромат, консистенція) вигляді, коли відбирають кращі сорти. Майже всі сорти мають високі органолептичні показники, але понад 4,5 бала мають бульби сорту Світанок Київський, а нижче 4 балів – лише Водограй і Дара. Виявлено пряму залежність між вмістом крохмалю та смаковими якостями бульб картоплі ($r = 0,74 \pm 0,12$).

Висновки та перспективи подальших досліджень

Україна має великий потенціал та перспективи розвитку з нарощування виробництва і експорту бульб картоплі. Проведений комплексний аналіз господарських, технологічних показників бульб картоплі, показав що вони мають досить різні властивості. Комплексна оцінка досліджуваних сортів дозволила виділити максимально оптимальні сорти для використання для споживання, зберігання та переробки, найбільш цінними є сорти: Доброчин, Обрій, Світанок київський, Фантазія. Отримані дані доцільно використовувати при плануванні вирощування конкурентоспроможних сортів бульб картоплі і рекомендувати виробництву для отримання високоякісної продукції. В подальших дослідженнях доцільно розширити список сортів та перелік досліджуваних показників.

Література

-
1. Бондарчук А.А. Перспективи розвитку картоплярства в Україні / А.А. Бондарчук // Вісник аграрної науки. – 2009. – № 4. – С. 21–23.

2. Ходаківський Є.І. Виробництво та споживання картоплі /Є.І. Ходаківський, В.М. Положенець, Д.В. Чуб // Економіка АПК. – 2006. – № 7. – С. 109–112.

3. Методика дослідної справи в овочівництві і баштанництві /За ред. Г.Л. Бондаренка, К.І. Яковенка. – Х.: Основа, 2001. – 369 с.

4. Подпрятів Г.І. Зберігання і переробка продукції рослинництва / Г.І. Подпрятів, Л.Ф. Скалецька, А.М. Сеньков, В.С. Хилевич. – К.: Мета, 2002. – 495 с.

5. Теслюк П. Сорти картоплі / П. Теслюк, П. Пасічник, Ю. Вірменко, Ю. Банківська. – К.: Агросвіт України, 2001.– 93 с.
